

ПІНА І КНИГА**Рецензія на книгу: Демська О. Українська мова.
Подорож із Бад-Емса до Страсбурга.****Харків: Віват, 2024. 304 с., іл.**

Я люблю читати книги з історії, історії розвитку мов та мовних культур. Як науковий редактор люблю книги «без води», багаті на фактологічний, документальний матеріал, з великим обсягом ретельно вивчених й опрацьованих бібліографічних позицій. Цей рік до знайомства з книгою Ориси Демської «Українська мова. Подорож із Бад-Емса до Страсбурга», що видана у Харкові видавництвом «Віват», багато в чому мене засмутив. Скільки навкруги у воєнному нашому сьогоденні з'явилося піни: недофінансування на державному рівні ані підтримки видавничої галузі, ані проектів Інституту книги, ані допомоги молодим авторам... Зате маємо мільйонні тиражі підручників з численними помилками та поганим поліграфічним виконанням; витрачені за дарма гроші за програмою «Книга для зміцнення національної єдності», де 90 % видань не були розповсюджені у бібліотеках, школах, інших установах; провалений НМТ по всій країні; гасла про «лагідну українізацію»; чергове переписування книг з історії нефахівцями в цій галузі; спотворення розуміння історичного поступу мови, численні заклики до негайного перегляду Правопису тут і зараз... А ще Україні бігом слід переходити на латиницю (це дуже на часі!), а ще засилля іншомовних слів у навчальному процесі (наприклад, виступи амбасадорок-стартаперок із репрезентацією скіллів на дашбордах, візуалізацією надуманих здобутків та компетентностей в освіті за останні два з половиною роки), а ще... Піна! Піна довкола!

І ось у квітні, на Першому книжковому ярмарку-фестивалі «Книжкова країна» на ВДНГ я побачила книгу Ориси Демської з детальним й найобґрунтованішим на сьогодні викладом історії ключових мовних подій. Книга написана від душі й такою мовою, що буде доступна українцям будь-якого віку. Найголовнішою ідеєю книги, на мій погляд, є презентація розвитку української мови як мови суб'єкта, мови

незалежної держави. Авторка так пише про призначення свого дослідження: *«...це популярна історія мови, що розповідає читачеві без фахової філологічної підготовки про ключові події культурного життєпису мови, які визначили розгортання всього її життєвого шляху від виникнення перших власне українських мовних рис до перетворення на одну з європейських мов. Мета цієї книжки — переосмислити гранд наратив жертви. Описати культурну історію мови в контексті епох, ідей і мовних практик»* (с. 9).

У книзі, що складається з передмови, двадцяти розділів та іменника (показчика), Оріся Демська услід за Юрієм Шевельовим ретельно аналізує чотири періоди становлення та розвитку української мови: від протоукраїнського, що бере свій початок з XI століття, далі давньоукраїнського, середньоукраїнського та сучасного. Показано, що українська мова виникла в надзвичайно багатомовному й багатодіалектному просторі на теренах київської держави, це й зумовило її культурні особливості, дало поштовх до сильного розвитку. Демська називає центр-ядро держави простором, в якому співіснували три мовні світи. Перший — це світ церковнослов'янської мови. Другий — давньокиївська мова. Третій був багатоголосим світом розмовних діалектів і міських койне (с. 41). Цікаво, що ці світи не були антагоністами, а взаємодоповнювали один одного й взаємозбагачували в культурних вимірах. Спільною для трьох світів була літературна мова — церковнослов'янська.

Олександр Потебня наголошував у своїй знаменитій праці «Мысль и язык» на тому, що білінгвізм безпосередньо пов'язаний із самим самовизначенням долі націй та мов, завдяки взаємопроникності вони й отримують невичерпні внутрішні можливості для розвитку. Зрозуміло, що наші київські предки були не лише білінгвами, а й полілінгвами, це дало змогу створювати для мови життєдайніше середовище, складніші твірні процеси, творити сильнішу мову. Авторка зауважує: *«Жити в багатомовному світі зобов'язувало вміти й могли говорити багатьма мовами. Це не критично до моменту, поки тебе не позбавлено права вибирати. Причому вибирати без примусу й передумов. Вибирати віру й мову»* (с. 85). Цей вибір української мови як мови-суб'єкта, мови державності крізь століття має зацікавити читача гортати сторінки книги, перечитуючи розділи, що мають промовисті назви, як-от «Народження сили», «Бад-Емський вирок», «Паралельні світи», «Політичний досвід суб'єктності». І для тих, хто зрозумів, що саме державна мова *«закликає виконувати соціальні обов'язки. Це змушує бути суб'єктом, брати відповідальність, провадити проактивну політику»* (с. 290), процеси розвитку мови й державності стають неподільними. І українська мова неодмінно стане офіційною мовою Європейського Союзу!

Науково-популярне видання Орисі Демської містить багато карт, схем, рисунків, історичних документів, це є проявом поваги до читача, котрий з легкістю ідентифікує культурно-мовні події в історичному контексті.

Особисто для мене прочитання книги «Українська мова. Подорож із Бад-Емса до Страсбурга» відчутно зменшило гіркий присмак суєтної піни довкола. Хотілось би, щоб таких книг було якомога більше, тиражі були великими та знайшли своїх читачів!

*Олеся ЧАДЮК, головний редактор
ВД «Академперіодика» НАН України*